Claes Arvidsson: Folk och försvar 2012

Talare	Datum	Plats
Claes Arvidsson Författare och journalist	13 november 2012	Stockholm

Varför är vi här i dag? Ett svar är att läsa programmet. Jag har ett annat svar. Vi här för att söka vägar för att bevara det goda säkerhetspolitiska läget i närområdet i en tid när riskbilden blir mörkare. Kort sagt, besvara den klassiska frågan ”vad bör göras”.

Dagens diskussion tycker jag inte utmynnar i ett uppgivet ”vad fan ska vi göra”. Tvärtom tycker jag bilden klarnat. Ja, inte minst i fråga om behovet av klarhet.

Ökad osäkerhet

Vi lever i en tid av ökad global osäkerhet. Det handlar både om fler och olika typer av risker men också att de är svåra att sia om.

Den osäkerheten träffar också Europa, vårt närområde, Sverige och Finland. Osäkerheten handlar bland annat om hur det ska gå för Europa: att diskutera EU:s sönderfall var bara för några år sedan något som knäppskallar på sin höjd ägnade sig åt. Så icke idag.

Däremot vet vi att kristidens minskade försvarsbudgetar riskerar att skapa ett säkerhetspolitiskt vaccum i Europa – särskilt eftersom USA omprioriterar. Jag håller med Tomas Ries om att detta är oroande men jag är osäker på hur dramatiskt det blir. USA behöver också Europa. Vad vi behöver göra är förstås att minska risken för att USA tröttnar på free-rider-åkande eruopéer genom att göra Europa mer relevant.

Det kan Sverige och Finland bäst göra genom att bli fullvärdiga medlemmar i Nato.

Ryssland då? Som Ries pekade på finns många osäkerheter kring utvecklingen men att Ryssland blir starkare står utom allt tvivel. Frågan är hur starkt det blir

och vad det detta får för konsekvenser för Europa. Det finns inte några skäl till alarmism men helt klart påverkas riskbilden och det bör vi ta höjd för.

Till kontexten hör förstås att ett varmare Arktis blir ett strategiskt viktigare område. Men gäller inte också detta Östersjöområdet? Så uppfattas i alla fall saken av de närmast berörda, alltså i de tre baltiska staterna. Den nyligen avslutade Natoövningen Steadfast Juncture är en påminnelse om att oron delas av flera. Snabbutryckning kan behövas.

Är inte detta också en påminnelse om det vore bättre att lägga Norden som koncept åt sidan och i stället tänka i termer av nordisk-baltisk säkerhet?

Behovet av mer samarbete

Alla gillar att tala om nordiskt försvarssamarbete. Finns det kanske till och med en nordisk säkerhetsmodell? I den nyutkomna studien ”Norden mellan stormakter och fredsförbund” dras slutsatsen att det visserligen i historien funnits idéströmningar och ambitioner, men att när det blivit allvar har de nationella intressena tagit överhanden.

Diskussionerna efter andra världskriget om ett nordiskt försvarsförbund stupade på att framför allt Norge ville ha en nära koppling till USA.

Sedan 2009 ligger Stoltenbergrapporten på bordet med det yttersta målet att bilda en försvarsallians. Hur avlägsen en sådan ter sig illustreras väl av de finsk-svenska våndorna kring Islandsinsatsen.

Förklaringen till att det säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet inte går på räls är enkel.

Danmark, Norge och Island är med i Nato. Sverige och Finland är allianslösa första klassens partners.

Sverige, Finland och Danmark är med i EU. Danmark deltar inte det försvarspolitiska samarbetet inom EU-ramen.

Försvarsinriktningarna, det vill säga hur man definierar sina nationella intressen, ser också olika ut. Island har inte ens ett försvar.

Förklaringen till varför man trots olika utgångspunkter söker samarbete är letandet efter en nordisk försvarspolitisk graal, utan en tvingande ekonomi.

Samtidigt utgör de olika säkerhetspolitiska valen ett hinder för att driva samarbetet framåt. Medlemskap i Nato skulle göra det lättare. Vid sidan av andra väl kända fördelar skulle det också bidra till att stödja Natos eget arbete med pooling och sharing som också drivs av ekonomisk knapphet.

Behovet av större klarhet

Jag håller helt med Hanna Ojanen om att vi behöver en större klarhet kring vad Solidaritetsförklaringarna verkligen betyder – och för den delen en bättre diskussion om vad den nuvarande Nato-integrationen innebär.

Låt mig säga några ord om Islandsinsatsen. Trots att insatsen närmast framställs som några veckors harmlös flygövning är det en signal om att de båda allianslösa länderna tar en ny position i fråga om ansvar för säkerheten i norra Europa. Det är ju en uppgift för Nato. Det är försiktigt linjeskiftesteg.

Det steget reser i sin tur även den besvärande frågan om Finland och Sverige – som icke medlemmar – är beredda – och har förmåga att axla ett sådant, och dessutom odefinierat, regionalt ansvar. Kort sagt, insatsen skapar en viss osäkerhet om säkerhetspolitiken och då inte minst eftersom svaret är nej.

Att inte ställa upp på den isländska begäran skulle dock ha inneburit ett grundskott mot tanken på ett fördjupat nordiskt försvarssamarbete. Ett nej skulle också ha kastat en skugga över trovärdigheten i de Solidaritetsförklaringar som Finland och Sverige håller sig med (och som säkerhetspolitiken väldigt tydligt bygger på i det svenska fallet).

Men har inte redan våndorna kastat en skugga över trovärdigheten för solidariteten? Så vad betyder den?

Men oklarheten stannar inte där. Den långt gångna integrationen med Nato gör att varken Sverige eller Finland uppfattas som militärt alliansfria. Samtidigt är vi inte fullt ut med. Det gör oss till den svagaste länken i kedjan, eftersom det inte finns någon garanti för militärt bistånd.

Sverige och Finland deltar inte bara i Natoledda eller Natounderstödda krishanteringsinsatser i Långt-bort-i-stan, utan vi är också i högsta grad på plats i Natos försvar av Europa. Men skulle det krisa till sig är varken Sverige eller Finland riktigt med. Och då kommer utanförskapet att handla mer än att som nu inte ha tillgång till all information och sakna det inflytande som följer med ett medlemskap.

Samtidigt skulle vi kunna bli medlemmar över en natt.

Avslutning

I slutet av 1990-talet utbröt den eviga freden i Europa. Ja, det var i alla fall bevekelsegrunden för att det svenska försvaret i ruiner. På ruinerna bygger Sverige ett nytt insatsförsvar. Hur det kommer att sluta är det ingen som vet.

Jag delar alltså inte den trosvisshet som statssekreterare von der Esch gav uttryck för tidigare.

Det vi vet är att det är problem med personalförsörjningen, att det redan finns stora föremågeglapp, att ekonomin inte håller och att den politiska viljan att göra ett omtag för att sätta försvaret på fötter saknas.

Storsatsning på nästa generation Jas Gripen är på något sätt typiskt för bristen på sammanhållen politik. Å ena sidan är flygstridskrafternas huvuduppgift, å andra sidan blir antalet plan för få för att få ut den försvarseffekt som ÖB anser att Sverige behöver. Det ryktas också om att man av besparingsskäl kommer att tumma på beväpningen.

I Finland bröt aldrig den eviga freden ut. Finland följer en annan väg. Ett exempel. Är någon här som tror att Finland applåderade när det svenska försvaret utrymde Gotland? Tror inte det. Hade motsvarande varit ens tänkbart? Tror inte det.

Finland står också mitt i en tung försvarsreform och riskerar att om några år hamna i ekonomisk kris. Men samtidigt som man drar ned stärker man försvarseffekten vad gäller rörlighet, luftvärn och attackflyg. Det bästa exemplet köpet av den avancerade JASSM-missilen från USA. Som försvarsminister

Haglund uttryckte saken när jag intervjuade honom.

– Vi måste se till att vi har prestationsförmågor som är internationellt konkurrenskraftiga och trovärdiga. Vid behov ska de ha en passiverande effekt på en eventuell, vad ska man kalla det för att vara politiskt korrekt... De ska verka avskräckande i en eventuell krissituation.

I Sverige är försvaret inriktat på insats i Långt-bort-i-stan medan det nationella försvaret har första prioritet i Finland.

Och det ska vi i Sverige vara glada för. Jag vill minnas att Tarja Halonen för några år sedan fällde några bevingade ord. De flyger fortfarande.

Hur är det då med Sverige och Finland. Finns svensk – finsk säkerhetsmodell? Den fick ett abrupt slut 1809. Kvar fanns dock en ödesmässig säkerhetsgemenskap. Som har lett oss från de frivilliga militära hjälpinsatser som familjen Palme ledde under första och andra världskriget till den nordiska balansen som en av utgångspunkterna för svensk säkerhetspolitik under kalla kriget. Sverige skulle inte agera på ett sätt som kunde försätta Finland i ett sämre läge i förhållande till Sovjetunionen.

Det var med omtanke om Finland men för att vara helt ärliga hade inte bildandet av Folkrepubliken Finland varit någon höjdare för Sverige heller.

Sverige och Finland hänger fortfarande ihop i fråga om säkerhetspolitiken. Ett annat är frågan om Natomedlemskap där det för båda länderna gäller ett samtidighetskrav. Ska Sverige gå med ska också Finland göra det och vice versa.

Båda länderna håller sig med ensidiga solidaritetsförklaringar förankrade i Lissabonfördraget. Militärt är dock EU ingenting och som internationell aktör kommer eurokrisen att försvaga EU.

Källa
Manuskript inskickat av talaren (2026-11-22)

Taggar
Fred

URI